

फोटोप्रेजःम

सौ. मीना गरीबे (जैन)
अकोला.

कारंज्याचे व्यक्तिमत्त्व विकास शिबिर आटोपून चिन्मय नुकताच परत आला होता. 2/4 दिवस शिबिरातील घडामोडी सांगण्यात, नविन मित्र मैत्रिणींच्या गंमती जंमती सांगण्यात, शिक्षकांच्या हकीकती सांगण्यात भुर्कन निघून गेले.

‘चिन्मय खूपच रंगला म्हणायचा शिबिरात’ कल्पनाताईच्या मनाने नोंद घेतली.

खरे तर इतके 9-10 दिवस चिन्मयला आपल्यापासून दूर ठेवणे, चिन्मयच्या आईला, कल्पनाताईला पटतच नव्हते. पण चिन्मयचे बाबा मात्र खंबीर होते.

‘छे ! छे ! पाठवायचे चिन्मयला शिबिरात. अंग किंती नविन गोष्टी शिकायला मिळतील शिबिरात! अगदी सगळ्या विषयाचे प्रशिक्षण देण्यात येणार आहे. आणि महावीर ब्रह्मचर्याश्रमाच्या पवित्र आणि त्यागमय भूमीत राहायला मिळणार आहे त्याला. या भूमीचे सान्निध्यच माणसाला अंतर्बाह्य शुचिर्भूत करते. आणि जैन संस्कृती ब-लही व्याख्याने होणार आहेत त्यात. तुझा आग्रह असतो ना की आपल्या धर्माचे तत्वज्ञानही कळायला हवे चिन्मयला ! मग जाऊ दे त्याला शिबिरात !’

‘जाऊ घ्यायला काही हरकत नाही हो माझी ! पण आता 12 वी चा निकाल लागला की चिन्मय नेहमी करीताच लांब जाईल माझ्यापासून शिकायला.’

बोलता बोलता चिन्मयच्या आईने डोळ्याला पदर लावला.

‘आता हळुहळू तू आपले मन पक्के कर बरं’ बाबा आईला समजावित म्हणाले.

कल्पनाताईला सगळे कळत होते पण त्यांचे आईचे मन समजून घ्यायलाच तयार नव्हते. चिन्मय त्यांचाच एकलता एक मुलगा ! हातांचा पाळणा आणि नेत्रांचा दिवा करून कल्पनाताईनी त्याला सांभाळले होते. 2/4 दिवसही कधी त्याला आपल्या डोळ्यांच्या आड केले नव्हते. त्यामुळे 8/10 दिवसांसाठी चिन्मयला शिबिरात पाठवायला देखील आईचे मन तयार होत नव्हते. पण बाबांनीही एकले नाही आणि चिन्मयला तर जायचे होते शिबिरात. त्याचे सगळे मित्र जाणार होते ना शिबिराला ! त्यामुळे कल्पनाताईचा नाईलाज झाला होता. आणि 9/10 दिवसांचे शिबिर आटोपून, मनसोक्त हुंददून, चार चांगल्या गोष्टी गाठीला बांधून चिन्मय शिबिरातून परतला होता.

आता 12 वी च्या Result चे वेद्ध लागले होते. 12 वी च्या Resultची तारीख जसजशी जवळ येऊ लागली तसेतसे चिन्मयच्या घरातील वातावरणही नकळतच अस्वस्थ होऊ लागले. चिन्मय आणि बाबा आतुरतेने वाट पाहू लागले. कल्पनाताईचा जीव मात्र हुरहुरत होता. आजकाल 12 वी चा Result म्हणजे जणू जीवन-मरणाचा प्रश्न

बनला आहे. चिन्मयने जीवापाड अभ्यास केला होता. Tutions, गाईडस्, पुस्तके कशाकशासाठी आईबाबांनी चिन्मयला नको म्हटले नव्हते. चिन्मय मुळातच हुषार होता. पहिल्या वर्गापासून त्याचा शाळेतला पहिला नंबर कधी चुकला नव्हता.

Result च्या दोन दिवस आधी लोकसत्ता कार्यालयातून फोन आला. 12 वी च्या परीक्षेत चिन्मय 18 व्या क्रमांकाने उत्तीर्ण झाला होता. ती बातमी ऐकताच सगळ्या घरादारांवर आनंदाची, उत्साहाची लाट पसरली. त्या आनंददायी बातमीमुळे सगळे घर चैतन्याच्या कारंज्यात न्हाऊन निघाले. चिन्मयने आईच्या सांगण्यावरून देवापुढे पेढा ठेवला, आणि नमस्कारासाठी बाबांच्या पायाशी वाकला.

‘वारे पठू’ चिन्मयच्या पाठीवर थोपटत बाबा उत्सुर्तपणे म्हणाले.

आईने नमस्कारासाठी पुढे वाकलेल्या चिन्मयला उठवून उभे केले, आणि त्याच्या तोंडात पेढा घातला. त्या अतीव आनंदाच्या क्षणी कल्पनाताईच्या डोळ्यात अश्रुंनी गर्दी केली होती. एका तपाच्या तपश्चर्येची पुण्याई फळाला आली होती. आणि यशश्रीने चिन्मयच्या गळ्यात माळ घातली होती.

नातेवाईक, शेजारीपाजारी, चिन्मयचे शिक्षक, त्याचे मित्र, मैत्रिणी अभिनंदन करण्यासाठी येत होते. तोंड गोड करून जात होते. कोणाची ना कोणाची उठबस अखंड सुरु होती. त्या कौतुक सोहळ्यात कल्पनाताई सहभागी होत होत्या, वरवर हसून साजरे करीत होत्या. पण आता चिन्मय शिक्षणाच्या निमित्याने आपल्यापासून दूर जाणार या कल्पनेनेच त्यांचे मन आक्रंदित होते.

सगळ्यांचे मिळून चिन्मयच्या भविष्याब-लचे प्लॅन आखणे सुरु होते. इंजिनिअरच व्हायचे हे स्वप्न चिन्मयने आपल्या मनाशी रेखले होते. इंजिनिअरींग ग्रुपमधील भरघोस % मुळे ते स्वप्न प्रत्यक्षात येणार होते.

फॉर्म भरणे, Interview हे मधले सगळे सोपस्कार पूर्ण झाले आणि।।। कॉलेजला adm. चिन्मयला मिळाली.।।। ला adm. मिळाली म्हटल्यावरच सगळे कृतकृत्य झाले. सोनेरी भविष्याची जणू आता निश्चितीच झाली होती. चिन्मयचे पाय तर जणू जमिनीला टेकतच नव्हते. नयनात स्वप्ने पुलली होती. आकांक्षाचे पंख पसरून प्रगतीच्या दिशेने झेपावण्यास पाखरु सज्ज झाले होते.

चिन्मयचा जाण्याचा दिवस निश्चित झाला. चिन्मयकरीता नविन सुटकेस, नविन कपड्यांची खरेदी झाली. आईने चिन्मयसोबत देण्यासाठी काही टिकाऊ फराळाचे सामान तयार केले. फराळाचे करता करता हे चिन्मयला आवडते, ते आवडते असे त्यांचे सारखे सुरु होते. आता तिकडे होस्टेलला गेल्यावर कोण करून घालणार हे सगळे त्याला ? ह्या विचाराने त्यांचे मन जडावत होते. तिकडे

परप्रांतात दुखले खुपले तर कोण लक्ष देणार, कोण बघणार या काळजीने आईचा जीव तळमळत होता.

चिन्मय आता उद्या निघणार, प्रथमच कानपूरसारख्या अनोळखी गावात जाणार म्हणून त्याचे बाबाही सोबत जाणार होते. दोघांच्याही सुटकेसेस सामान भरताना कल्पनाताईच्या डोळ्याला खळ नक्हता. सगळे सामान ठेवून झाले, हे घेतले का, ते घेतले का विचारून झाले.

चिन्मय सुटकेस बंद करणार तेहळ्यात आई हातात एक फोटोफ्रेम घेऊन आली.

‘चिन्मय, हे ठेव सुटकेसमधे !’ ती फोटोफ्रेम चिन्मयच्या हातात देत कल्पनाताई म्हणाल्या. “तुझ्या होस्टेलच्या खोलीत लावून ठेवशील. रोज नमस्कार करीत जा. अंघोळ झाल्यावर !”

चिन्मयने फोटोफ्रेम हातात घेतली. महावीर स्वामींचा फोटो असलेली ती फोटोफ्रेम आई सोबत नेण्याचा आग्रह करीत होती.

“आई, फोटो कशाला ग सोबत देतेस !” चिन्मय नाराजीनेच बोलला. “मी तसाच नमस्कार करीत जाईन रोज.”

“अरे ! असू दे तुझ्या जवळ ! फोटो असला की तुला दर्शन घेण्याची आठवण येत जाईल.”

“आई ! तुझे आपले काहीतरीच असते बघ. एकही मुलगा आणणार नाही फोटो सोबत !” होस्टेलवर इतर मुलांच्या समोर त्या फोटोला नमस्कार करण्याचा गावंढळणा करण्याच्या कल्पनेनेच त्याला कसेतरी वाटले. सगळ्या भारतातून वेगवेगळ्या प्रांतातली, वेगवेगळ्या जातीधर्माची मुले तेथे येणार आणि आपल्या जवळील फोटो बघून आपल्याला ती मुले हसली म्हणजे ! सगळ्यांजवळ छान करीशमा कपूर, उर्मिलाचे फोटो आणि आपल्याजवळ मात्र,.... छे ! चिन्मयच्या मनात विचारचक्र सुरुच होते.

“अरे ! कोणत्याही संकटाच्या वेळी श्रद्धेने नमस्कार करशील ना ! तर आलेले संकट टळून जाईल बघ !” आईचा आग्रह सुरुच होता.

चिन्मयला खरे तर आईचा इतका राग आला होता, स्वतःही सारखी देव देव करीत असते. आणि माझ्याही मागे लागली आहे फोटो घेऊन जा, फोटो घेऊन जा करून ! मी तिथे शिकण्यासाठी जात आहे की देवपूजा करण्यासाठी ? तो मनातल्या मनात चडफडत होता.

“आई, मी सांगतो आहे ना तुला, मी नाही नेणार फोटो अन् बिटो” तो रागारागाने म्हणाला.

“अरे, माझी आठवण म्हणून तरी घेऊन जा.” कल्पनाताई भरल्या गळ्याने एवढे बोलल्या आणि फोटो चिन्मयच्या सुटकेसवर ठेवून डोळे पुशीत आत निघून गेल्या.

चिन्मयची आणि आईची जुगलबंदी बाबा ऐकतच होते. चिन्मयला नाराज झालेले बघून बाबा म्हणाले,

“अरे, घेऊन जा नं फोटो तुझ्या सोबत, चिन्मय ! तुला खोलीत लावायचा असल्यास लावशील, नाही तर सुटकेस मध्येच

राहू देशील. तू दूर जाणार या कल्पनेनेच तुझी आई आधीच खूप हळवी झाली आहे. आता अजून तिचे मन नको मोहूस ! आणि या फोटोच्या रूपाने एक संरक्षण कवच देत आहे ती तुझ्या सोबत ! तिच्या वात्सल्याचा असा अवमान नको करूस ! घेऊन जा तो फोटो तुझ्या सोबत !”

बाबांनी आज्ञा दिल्यावर चिन्मयला काही बोलताच आले नाही. त्याने नाराजीनेच तो फोटो सुटकेसमधे ठेऊन घेतला.

कानपूरला जाताना नमस्कारासाठी आईच्या समोर वाकला तेहा त्याला आशिर्वाद देताना कल्पनाताईचे शद्ध जणू मुके झाले. त्याच्या पाठीवर थोपटत त्या एवढेच बोलल्या, “सदाचाराला कधी सोळू नकोस, मोहाच्या जाळ्यात फसू नकोस. बालपणापासून तुझ्यावर केलेले आपल्या धर्माचे संस्कार कधी विसरू नकोस, आणि जपून रहा.”

घरातून बाहेर पडतांना चिन्मयची पावले जडावली होती.

कॉलेजमधील, होस्टेलमधील adm. सगळे स्थिरस्थावर करून देऊन चिन्मयचे बाबा परतले. हळुहळू चिन्मयही नव्या वातावरणात रूळला. चिन्मय मुळातच मनमोकळ्या स्वभावाचा असल्यामुळे विभिन्न भाषिक, काही मित्रही त्याला मिळाले. होस्टेलच्या खोलीतील त्याचा पार्टनर अमृतलाही त्याने आपला मित्र बनवला. कॉलेज, प्रॅक्टीकल्स, क्लासेस आणि नव्या मित्रांसोबत थोडे फार हिंडणे, फिरणे ह्या रूटीनमधे 3/4 महिने भराभर निघून गेले.

पहिल्या टर्मची परीक्षा नुकतीच संपली होती. उद्यापासून कॉलेजला दिवाळीच्या सुट्ट्याचा लागणार होत्या. सगळी मुले एक महिन्याच्या सुट्टीकरीता गावोगावी परतणार म्हणून अनंदात होती. चिन्मय गावी परतण्याच्या ओढीने, आई-बाबांच्या भेटीसाठी आतुर झाला होता. संध्याकाळी 7 वाजता चिन्मयची ट्रेन होती तर सकाळी 10 वाजता अमृतची ट्रेन होती.

जायचा दिवस उजाडला तसा, चिन्मय सकाळी उठल्यावर त्याला हॉस्टेलमधील वातावरण काही वेगळेच वाढू लागलू हळुहळू दबल्या आवाजात विद्यार्थ्यांच्या ग्रुपमधे काहीतरी कानाफुसी सुरु होती. प्रत्येकजण दुसऱ्याला काहीतरी सांगत होता, काय झाले असेल याची चिन्मयला काहीच कल्पना नव्हती. अमृत आपले सामान पॅक करीत होता. हातात ब्रश घेऊन चिन्मय बाथरूममधे जायला निघाला तर 10-15 मुलांचा घोळका होस्टेलच्या रेक्टरच्या रूमकडे जाताना त्याला दिसला. काय झाले असेल ह्याचा मनाशी अंदाज बांधतच तो बाथरूममधे गेला.

चिन्मय तोंड धुरून बाथरूममधून निघाला तेहा 10-15 मुले, होस्टेलचे रेक्टर, चौकीदार सगळे त्याच्या रूमसमोर घोळक्याने उभे असलेले त्याला दिसले. चिन्मय बावचळून रूमजवळ आला.

“सर, याच रूममधे जाताना पाहिली मी ती सावली रात्री 12।। च्या सुमारास” चौकीदार सांगत होता.

सरांनी चिन्मयच्या खोलीचे दार वाजवले. एकदा, दोनदा

तेव्हा कुठे अमृतने हळूच दार उघडले. दार उघडता क्षणी मुलांचा सगळा घोळका, रेक्टर, चौकीदार सगळे चिन्मयच्या रुममध्ये शिरले.

“काल रात्री तुम्ही दोघेही कोठे होता !” रेक्टरने दरडावून चिन्मय आणि अमृतला विचारले.

“सर, मी तर रात्री रुममध्ये होतो.” चिन्मय म्हणाला.

“मी पण सर !” अमृत गडबडीने म्हणाला.

“होस्टेलच्या 10-15 मुलांचे काल रात्रीतून बरेचसे किमती सामान गायब झाले आहे. 12-12।। च्या दरम्यान, चौकीदाराने तुमच्या खोलीतच एक सावली शिरतांना पाहिली आहे. तुमचे काही सामान गहाळ झाले का !” रेक्टर विचारीत होते.

“नाही सर” चिन्मय घाबरून म्हणाला.

होस्टेलमध्ये चोरी झाली आहे या कल्पनेनेच चिन्मयला घाम फुटला.

“चला मला सर्वांचेच सामान तपासावे लागेल. तुमच्या रुमपासूनच सुरवात करू या.” रेक्टर म्हणाले.

अमृत लगेच आपले सामान दाखवायला लागला. त्याच्या सामानात काहीच सापडले नाही. मग रेक्टर चिन्मयच्या सामानाची तपासणी करू लागले. त्यांनी चिन्मयची सुटकेस उघडली. आज गावाला जायचे म्हणून चिन्मयने सगळे कपडे सुटकेसमध्ये व्यवस्थित लावून ठेवले होते. सुटकेस उघडताच सगळे कपडे विस्कटलेले त्याला दिसले. त्याला आश्चर्यच वाटले. तेव्हाच्यात रेक्टरने भराभर सगळे कपडे सुटकेसमधून काढले. सुटकेसच्या ताणाशी एक प्लॉस्टीकची पिशवी बांधून ठेवलेली दिसली. चिन्मयला आठवेचना ती पिशवी कशाची आहे ते !

रेक्टरनी पिशवी सोडली, आणि त्यातील सामान खाली ओतले. सामान खाली ओतता क्षणीच सगळ्यांचे डोळे विस्फारले. त्या पिशवीतून गॉगल्स, पेन्स, पैशाची पाकीटे, वॉकमन्स, सेंटच्या बॉटल्स, की चेन्स इ. वस्तू भराभर खाली पडल्या. आणि मुलांचा गलका सुरु झाला.

“सर माझा पेन, सर माझे गॉगल्स” आणि सगळ्यांच्या संशयित नजरा एकाएकी चिन्मयकडे वळल्या.

“सर, मी नाही सर, मी नाही चोरले सर सामान !” चिन्मयची तर भीतीने बोबडीच वळली. हे सगळे सामान आपल्या सुटकेसमधी कोठून आले त्याला कळेचना. अवघे विश्व आपल्याभोवती फिरत आहे असा भास त्याला झाला. याक्षणी धरणी दुभंगून आपल्याला पोटात घेईल तर बरे असे त्याला वाटू लागले. त्याचा घसा दाटून आला. नेत्रातून अश्रुंच्या सरी ओघळत होत्या. अनपेक्षितपणे समोर येऊन ठाकलेल्या संकटाला कसे तोंड घावे त्याला कळेचना. तो परत परत एकच वाक्य बोलत होता.

“मी नाही चोरले सर. मला नाही ठाऊक हे माझ्या सुटकेसमधी कसे आले !”

रेक्टरांनी सुटकेसमधील बाकीचे सामान काढायला सुरवात केली. सगळे सामान काढल्यावर सुटकेसच्या ताणाशी असलेला महावीर स्वामींचा फोटो त्यांच्या दृष्टीस पडला. रेक्टरांनी फोटो हातात घेतला आणि निरखून पाहिला. आणि एकवार रडणाऱ्या, घाबरलेल्या, हात जोडून उभ्या असलेल्या चिन्मयच्या निष्पाप चेहन्याकडे पाहिले. आणि दुसऱ्याच क्षणी आपली धारदार नजर अमृतच्या चेहन्यावर स्थिर केली.

रेक्टरांच्या नजरेला नजर भिडताच अमृत एकदम गडबडून गेला. आणि कावच्या बावच्या नजरेने रेक्टरची नजर चुकवत उगाचव इकडे तिकडे बघत राहिला.

रेक्टरांनी अमृतला दरडावून विचारले, “तू टाकले हे सगळे सामान चिन्मयच्या बँगमध्ये ?”

प्रथम नाही नाही करणारा अमृत, थोडासा धाकदाखवताच कबूल झाला, की त्यानेच रात्री सर्व मुलांच्या रुममध्ये जाऊन काही वस्तू चोरून आणल्या म्हणून !

आपआपल्या वस्तू उचलून घेऊन सगळी मुले आपल्या खोल्यांमधून परतली. अमृतची करीयर बरबाद होऊ नये म्हणून, पुन्हा असे वाईट काम करणार नाही असे अभिवचन घेऊन रेक्टरांनी अमृतला माफ केले. सगळा घोळ आटोपल्यावर रेक्टर चिन्मयच्या खोलीतून बाहेर पडू लागले. तसा चिन्मय रेक्टरांच्या पायाशी पडला.

“सर, आज तुमच्यामुळे वाचलो मी. नाही तर चोरी न करताच हा लांछनास्पद डाग लागला असता माझ्या भविष्यावर !” डोळ्यात कृतज्ञतेचे अश्रु घेऊन चिन्मय रडत रडत म्हणाला. त्यावर रेक्टर म्हणाले,

“तुझ्या सुटकेस मधला महावीरांचा फोटो बघितला आणि महावीरांनी सांगितलेल्या सदाचाराच्या संस्कारात तू वाढला असशील हे लक्षात आले. आणि मनात सहजच विचार आला, तू नसशील हे काम केले.” रेक्टर चिन्मयच्या पाठीवर थोपटत बाहेर पडले.

चिन्मयने अश्रुभरल्या नजरेनेच महावीरांच्या फोटोला नमस्कार केला आणि त्या फोटोमध्येच आईचाही चेहरा अस्पष्टपणे झळकत आहे असा चिन्मयला भास झाला.

सौ. मीना गरीबे (जैन)
स्वस्तिक, शिवनेरी सहनिवास,
विजय हाऊसिंग सोसायटी,
गौरक्षण रोड, अकोला 444 004,
(महाराष्ट्र) (India)
फोन नं. 91 - 0724 - 2458157

